

Büvár 1984. 4.

Kötenger a Káli-medencében. Lehet, hogy ez a szép felszínalaktani érték is a bányászat áldozata lesz?
(Dr. Tóth Sándor felvétele)

Balonyi

2116 Az úrkúti őskarszt az elmúlt földtörténeli korszakok megismerését segíti.
(Béres Ferencné felvétele)

Valaha az ember nagyon közel állt a természethez, hisz a két keze munkája által termelt javak nagy része közvetlenül onnan származott. Nemcsak a növényeket, állatokat tisztelte, hanem a gabonát nevelő föld is megbecsülése tárgya volt. Korunk urbánus lelkű embere, bár időnként visszavágyik az ősi közegbe, mégis marad a panelházak rengetegében, gyakran évekig nem érzi az eső áztatta föld illatát. Értelmileg, érzelmileg elszakadt a természettől. Talán ez is hozzájárul ahhoz, hogy a természetvédelem nemes célkitűzései visszhangra találjanak ugyan, de széles körű, aktív támogatást még korántsem mindenhol élveznek. Emellett az is nehezíti a helyzetet, hogy hazánkban — még szakemberek körében is

Geológiai tanösvény Tatán. Hasonlót alakítanak ki a közeljövőben az Aggteleki-karszton és a Tihanyi-félszigeten

Természetvédelmünk mostohagyermekai

A földtani értékek

— eluralkodott fölfogás szerint a természetvédelem egyenlő a növény- és állatvilág védelmével. A földtani, a felszín alatti értékek védelme valahogy másodrangúvá vált a köztudatban, ugyanakkor a látványos botrányok ezek körül bonyolódnak. Pedig a természet élő és élettelen alkotórészei egyaránt természeti erőforrásainkhoz tartoznak; megóvásuk nemcsak természetvédelmi, hanem népgazdasági érdek is. Ez így megfogalmazva szépen hangzik, de a valóságban sajnos nem ilyen egyszerű a

helyzet. A földtani értékek védelme a legnehezebb feladatok közé tartozik, mert itt ütköznek össze legélesebben a termelő ágazatok és a természetvédelem érdekei. Számtalan példát lehetne fölhozni a közelmúltból és a jelenből (Esztrámos, a Bélkő, a Szársomlyó nagy vihart kavart ügye, a Káli-medence külszíni fejtései elleni tiltakozás stb.). De nem az a célom, hogy érzékeny sebeket szaggassak föl. Csak arra akarok választ kapni, miként lehetne ezt a látszólagos antagonizmust föloldani? Egye-

lőre még ott tartunk, hogy a termelő ágazatokban dolgozó szakemberek egy része csak a hagyományos, kitermelhető ásványkincseket fogadja el természeti erőforrásnak. A bányászat közben fölbukkanó barlangok, geológiai szempontból egyedülálló különlegességek, mint például a magmacsatornák számukra semmit sem jelentenek. Pedig akik földtannal valaha is foglalkoztak, tudják, hogy ezek a leletek, föltárások egy földtörténeli kor megismeréséhez adnak fölbecsülhetetlen segítséget. Sőt gyakran

előfordult már, hogy a rétegtani, szerkezeti alapszelvények, föltárások új lelőhelyek fölfedezéséhez vezettek. Érdekes módon ilyenkor senki sem vitatta a védendő értékek erőforrás jellegét, társadalmi jelentőségét. Ebből is kiderül, hogy kölcsönös jószándékkal el lehetne úgy rendezni a dolgokat, hogy együttműködve, a bányaművelés mellett a tudomány, a jövő szakembereinek oktatása szempontjából is értékes geológiai leleteket is megmentsék a pusztulástól.

A legsúlyosabb gondokat

mégsem a nagyobb bányák, hanem az ország területén szétszórta működő kisebb felszíni fejtések (elsősorban kőbányák) okozzák, melyek csúf sebeket ütnek a föld felszínén. E bányák nagy részét tévesztek korszerűtlenül üzemeltetik. Gépeikkel a helyben föltárt ásványvagyonnak csak egy részét tudják kitermelni, majd továbbállnak, és újabb bányát nyitnak, miközben rablógazdálkodásuk folytán jöveteletlen tájrombolás marad utánuk. Ezen föltétlenül változtatni kell szorosabb ellenőrzéssel, és ha kell, büntetéssel, tiltással!

A jelenlegi anarchikus helyzet fölszámolása szerencsére folyamatban van. Az OKTH kezdeményezésére és megbízására a Magyar Állami Földtani Intézet szakemberei rövidesen befejezik hazánk védett területein üzemelő felszíni bányák kataszterezését, melynek alapján ellenőrizni lehet a jelenleg működő bányákat, el lehet készíteni a

majdani rekultiváció tervét. Ez az átfogó rekultivációs terv (a már fölhagyott bányákra is érvényesen) ez évben elkészül.

Amikor a termelőüzemek és a természetvédelem között vitára kerül sor, a bányászat képviselői szinte mindig népgazdasági érdekeket emlegetnek, és számoszlopokkal, grafikonokkal bizonyítják, hogy bányájukra mily nagy szüksége van az országnak. Eddig a természetvédelem hasonló paramétereit, adatokat nem tudott fölvonultatni, tehát nem volt konkrét tárgyalási alapja.

Most lesz. *Folyamatban van a földtani és felszínalakítási formációk eszmei értékek katalógusszerű összeállítására, melyre viták esetén hivatkozni lehet.* Ha például egy hegyorom „letermelése” kerül szóba, akkor a katalógus alapján össze lehet vetni, hogy milyen zoológiai, botanikai, geológiai értékeket pusztítanak el a beavatkozás során, és ezzel szemben mi lenne a bányászatból eredő haszon. Ekkor már el lehetne dönteni: megéri-e? Vitában szakmai körök döntenének olyan magasszintű jogszabály alapján, melynek kiadására már igencsak szükség volna. Közvéleményünk gyakran hall arról, hogy értékes népművészeti tárgyakat, védett műkincseket igyekeznek kicsempészni az országból. Arról már kevesebben tudnak, hogy ásványok, kőzetek és kövületek illegális kivitele is sok gondot okoz. A külföldi gyűjtők szép summát adnak egy-egy szebb darabért. Ez arra ösztönzi a hazai gyűjtőket, hogy ne csak a bányából kikerülő meddőokban és

A barlangok az OKTH kezelésében vannak. A Balaton-felvidéki Lóczy-barlang bejárata helyreállítás előtt és után. (Hazslinszky Tamás felvételei)

legális lelőhelyeken kutassanak, hanem védett területeket is végigpásztázzanak. Az is előfordul, hogy barlangokból gyarapítják értékeiket. Mindez pedig már törvényellenes. Rendet kell végre teremteni ezen a téren is! **Tardy János**, az OKTH főgeológusa szerint nem szükséges a gyűjtést fékezni, de meg kell teremteni a gyűjtésnek és kereskedelemnek az ellenőrizhető szakmai, etikai, jogi alapjait. Az érintett intézmények megkezdték egy törvénytervezet kidolgozását. Segítene a probléma megoldásában, ha az OKTH és a Természettudományi Múzeum

A fölhagyott kőbányákat most föltérképezik. (László Éva felvétele)

Ásványtára között olyan együttműködés alakulna ki, mely megállapítaná az egyes ásványok és kőzetek értékét, és ellenőrizné a piacot. Így meg lehetne akadályozni, hogy védett geológiai értékeink illegális áruvá váljanak. A nehézségek ellenére — ha lasan is — földtani értékeink védelme évről évre hatékonyabbá válik. *Ma már a védett területen folyó bányaművelés közben fölbukkanó értékek (például barlangok) lefejtéséhez az OKTH elnökének engedélyre van szükség.* De az engedély birtokában is csak akkor kezdhetik meg a munkát, ha az illető objektumot föltérképezték, lefényképezték, és az értékeket — a lehetőség szerint — kimentették.

A tájegységekre jellemző felszínalakítási formák, jelenségek, geomorfológiai alakzatok föltárása és kataszterezése is a védelmi munka erejének növelését szolgálja. E térképek alapján a megye illetékes szervei figyelemmel kísérhetik majd szűkebb pátériájuk geológiai értékeinek sorsát, és közvetlenül is munkálkodhatnak megmentésük érdekében.

Ugyancsak az OKTH Tardy János vezette geológuscsoportja a VITUKI-val közösen fölméri a védett területeken található gyógy- és ásványvizeket és kidolgozza hasznosításuk lehetőségeit. A föld-

tani, felszínalakítási értékek védelme azonban — csak szakmai szinten — nehezen megoldható. Minél többen ismerik meg ezeket az értékeket, annál nagyobb a valószínűsége, hogy megmenthetőké válnak az utókor számára. Ezt a célt szolgálják — egyebek között — azok a tanösvények, melyek a Tihanyi Tájvédelmi Körzetben, az Aggteleki Tájvédelmi Körzetben és a Bükki Nemzeti Parkban nyílnak meg a közeljövőben.

A magyar természetvédelem személyi állományát és szemléletmódját tekintve nem földtancentrikus. Az utóbbi időben azonban lényeges előrelépés történt. Az viszont tény, hogy az eddigieknél jobban oda kell figyelni erre a területre is, hiszen az élőhelyeken kialakuló ökoszisztémák fönnmaradása attól is függ, miként tudjuk megőrizni a táj domborzati adottságait. A hazai természetvédelem érdekében ezért a jövőben jobban együtt kellene működni az egyes szakterületek (biológia, geológia, földrajz, hidrológia stb.) művelőinek. Annál is inkább, mert az ökológiai kutatások a világon mindenütt a földtani és geomorfológiai kutatásokkal együtt folynak.

CSERI REZSŐ

